

Straff eller vård av rattfyllerister?

Att den nuvarande rattfyllerilagstiftningen haft en återverkan på allmänheten i dess förhållande till alkohol och bilkörning torde det inte råda något tvivel om. När vi lika fullt tvingas konstatera att alkoholens roll för trafikolyckor fortfarande är stor måste man fråga sig vad detta beror på och vilka motåtgärder som skall sättas in. I en rad undersökningar har visats att rattfylleristen ingalunda utgör en högst normal person, som råkat dricka lite alkohol. Fler-talet rattfyllerister brukar vara kända som nykterhetsproblem i andra avseenden. Det är mot den bakgrunden vi får lägga upp samhällets motåtgärder mot rattfylleriproblemet.

Ett alternativ är att vi i stället för schematiska straff tillämpar behandling och skyddstillsyn — något som också rekommenderas av 1970-års trafiknykterhetsutredning.

Kjell Bjerver är överläkare vid Stockholms nykterhetsnämnd.

Kjell Bjerver

Allmänprevention har präglat rattfyllerilagstiftningen

Det torde inte råda någon tvekan om att straff-tänkandet dominerat behandlingen av rattonyktra eller rattfyllerister i vårt land. Motivet för att man så starkt tryckt på straff som en trafiksäkerhetsfrämjande åtgärd har angivits vara dess allmänpreventiva innebörd.

Att den tämligen rigorösa innebörden av två blodalkoholhalter som gränsvärden för åtal i rattonykterhetsärenden, har haft en återverkan på allmänheten i dess förhållande till alkohol och bilkörning, torde det inte råda något tvivel om. Frågan är emellertid på vad sätt och genom vilka mekanismer. Kan det inte vara så att lagens tydliga markerande av hur allvarligt man måste se på

alkohol hos en fordonsförare har haft en upplysningseffekt på allmänheten? Varje samhällsmedborgare med "normal" ansvarsrelation till sitt samhälle och som blir medveten om ett lagligt förbud reagerar givetvis för detta. En viktig förutsättning är dock att förbudet är förankrat i det allmänna medvetandet, vilket just torde vara fallet i rattfyllerisammanhang. Effekten av alla upplysningsformer som använts inom detta område är säkerligen — eller har säkerligen varit god.

Alkoholens roll i trafiken fortfarande stor

När vi likafullt tvingas konstatera att alkoholens roll för trafikolyckor fortfarande är stor, och att frekvensen av alkoholpåverkade förare sannolikt är i växande, måste man fråga sig vad detta beror på och vilka motåtgärder som skall sättas in.

Ny trafiknykterhetsbrottslagstiftning

I ett betänkande avgivet 1970 av kommittén för

Efter ett inlägg vid ett symposium anordnat av Svensk socialmedicinsk förening vid Medicinska riksstämman november 1971.

=====

Till bilden hör också att endast 58 % av förarna hade körkort.

=====

lagstiftningen angående trafiknykterhetsbrott (1) analyseras utvecklingen och väcks framför allt tre förslag om motåtgärder. Dessa senare omfattar dels en mindre sänkning av 1,5 ‰ gränsen för rattfylleri till 1,2 ‰, dels en ökning av polisens kontrollmöjligheter genom viss ökad användning av utandningsprov. Dels föreslås också att man i en helt annan omfattning skall använda skyddstillsyn vanligen i kombination med rehabiliteringsåtgärder vid alkoholproblem som påföljd.

Rattfylleristen, ingen helt vanlig medborgare

I avsikt att få ett grepp om det material som rekryterar den alkoholpåverkade bilföraren utförde såväl Klette som Sveri några specialundersökningar för kommitténs räkning som tydligt klargör att rattfylleristen ingalunda utgöres av en högst normal person, som råkat dricka litet alkohol. Av 804 personer som straffats för rattfylleri 1964, var 64 % redan kända av nykterhetsvårdsorgen genom någon form av nykterhetsanmärkning. Av dem som åtalats för rattonykterhet, d v s de som hade haft en blodalkoholhalt mellan 0,5 och 1,5 ‰ var 62 % av det undersökta materialet känt.

Körkortsindragning meningslös?

Till bilden hör också att endast 58 % av förarna hade körkort, vilket antal minskades till 50 procent i en senare studie.

Hög återfallsfrekvens

En annan mycket viktig slutsats var att 13,2 % av de straffade personerna råkade ut för nytt åtal för alkoholpåverkan vid bilkörning redan inom 2,5 till 3,5 år.

Utländska undersökningar om rattfyllerister

Under det att ett stort antal undersökningar såväl i Sverige som i utlandet har tagit upp alkoholens

roll som olycksfaktor i trafiken finns det få arbeten som har analyserat själva personlighetens roll hos föraren i rattonykterhetssammanhang.

Smart och Schmidt (2,3) i Toronto fann att av 98 förare med alkohol i blodet och inblandade i trafikolyckor var 23 % kroniska alkoholister. Som jämförelse anförde de att endast 8 % av 238 nyktra förare i trafikolyckor kunde betecknas som alkoholister.

I en epidemiologisk undersökning i Pennsylvania fann Wilbar (4) att medan 5 % av 2 411 alkoholister åtalats för rattfylleri så hade endast 0,3 % av 4 865 000 körkortsinnehavare åtalats för samma brott. Detta innebar en 17 gånger större predisposition för alkoholisten att hamna i en olycka där alkohol kunde återfinnas hos föraren.

Här citerade undersökningar är bara några exempel, men gemensamt med andra arbeten pekar de på den stora rollen alkoholismen spelar även i trafikolyckor.

Alkohol vid bilkörning = alkoholproblem hos föraren

Kommittén har i intervjuundersökningar med läkare, socialarbetare eller andra personer med erfarenheter från vård av alkoholmissbrukare fått ett mycket starkt intryck av att rattfylleristen i extremt hög grad utgöres av personer med alkoholproblem. Inte minst torde personal vid kriminalvårdens anstalter, där rattfylleristen vårdas, ha understrukit detta.

Det har därför framstått som klart för utredarna att skall vi få en nykter trafik, vilket väl ingen vill förneka värdet av, måste alla mått och steg vidtagas som kan förhindra alkoholmissbrukare från att köra med alkohol i blodet.

Alkoholproblematikern och lagstiftningen

I detta sammanhang är det av stor betydelse att analysera hur den alkoholiserade rattonyktre reagerar på olika åtgärder. Är det så säkert att straf-

=====

Detta innebär en 17 gånger större predisposition för alkoholisten att hamna i en olycka, där alkohol kunde återfinnas hos föraren.

=====

Man skall vara bra okunnig om psykologiska mekanismer för att ha tilltro till den allmänpreventiva effekten av en lagstiftning för människor med alkoholproblem.

fet är den bromsande faktorn? Man skall vara bra okunnig om psykologiska mekanismer för att ha tilltro till den allmänpreventiva effekten av en lagstiftning för människor med alkoholproblem. Hur länge har inte mänskligheten sökt korrigera alkoholisters beteende med hot och straff och hur mycket har vi vunnit därmed? Ingen har väl idag någon föreställning om att tex fylleriböter skulle ha någon allmänpreventiv effekt.

Man måste alltså göra klart för sig att den lagstiftning som utformats kanske mer varit tänkt för den "normale" medborgaren och därför är helt missriktad då flertalet rattfyllerister i sitt känslö- och viljeliv icke representerar en helt vanlig person.

Behandling — bättre alternativ

Genom att erbjuda ett annat alternativ till straff, utformat som skyddstillsyn där personen i fråga får genomgå en terapi med syfte att öka insikt och ansvarsrelationer, torde man få bättre möjligheter att förebygga alkoholvållade trafikbrott.

Det är viktigt att i detta sammanhang komma ihåg att en skyddstillsyn sträcker sig över en relativt lång tidrymd vanligen två à tre år. Detta möjliggör en viss och bättre kontroll av utvecklingen i tiden.

Fängelsestraff bortträngs helst ur minnet

Fängelsestraff varar ju en à två månader och den som råkar ut därför, torde ha all anledning att undantränga minnet därav. Är inte denna undanträngning förklaringen till att man så ofta hör ytliga kommentarer om fängelsevistelsen som en "nyttig semester" eller liknande verklighetsförfalskningar?

Krav på vårdresurser

Självfallet ställer en skyddstillsyn med avsikt att ha ett terapeutiskt innehåll för människor med al-

koholproblem stora krav på befintliga resurser.

I kritik mot förslaget med detta innehåll, har man framför allt pekat på att vårdapparaten redan nu är för hårt ansträngd. Detta argument håller dock icke som orsak till att ej följa kommitténs förslag. Här aktuella personer med alkoholproblem är ofta föremål för rehabiliteringsåtgärder. I många fall har man vid de utredningar som gjorts inom tex nykterhetsvården icke fått fram tillräckliga indikationer för att motivera en terapi och har därför icke i ett tidigt skede kunnat påverka till en positiv utveckling.

Viktigt med en konstruktiv användning av körkortsföräfarandet

En skyddstillsyn med ett rehabiliteringsinnehåll kan — rätt utformat — bidra till motivationen hos den enskilde. Kan sedan körkortsfrågan, som nu handläggs på ett stelt schablonartat sätt, kopplas in i bilden på ett konstruktivt sätt så synes möjligheterna öka till ett positivare utfall av rattfyllerilagstiftningen.

LITTERATURFÖRTECKNING:

1. Trafiknykterhetsbrott, SOU 1970:61, Stockholm, Esselte Tryck. 1970.
2. Smart R. G. and Schmidt W.: Responsibility, Blood Alcohol Levels and Alcoholism. Symp. on Prevention of Highway Injuries. Ann Arbor, Mich. 1967.
3. Smart R. G. and Schmidt W.: Physiological Impairment and Personality Factors in Traffic Accidents of Alcoholics. Quart J. Stud. Alc. 1969, 30:440—445.
4. Wilbar C. L. Jr: Crash Assignment Traffic Accidents Scrutinized by the Pennsylvania Department of Health, Amer J. Publ. Health 1960, 50: 1349—1350.